

The effect of audit report disclosure on business failure

Fatemeh Dadbeh¹, Zeinab Partovifar²

Received: 2021/04/03

Approved: 2021/05/04

Research Paper

Abstract:

One of the ways that can be to achieve better utilization of investment opportunities and better allocation of resources is financial distress prediction. Therefore, audit reports and its disclosures play an important role in corporate financial distress and bankruptcy prediction. Assessing the effectiveness of audit report disclosures in identifying bankrupt companies and comparing them with bankruptcy prediction ability can be useful. In this study, the effect of auditor's report disclosures on the failure of businesses in the firms accepted in Tehran Stock Exchange (TSE) from year 1393 to 1398 has been investigated. To examine this issue, the effect of auditor's report disclosures as the independent variable and failure of business as the dependent variable is considered. Although in this study, the results show that the auditor's report disclosures content has a significant impact on business failure. Furthermore, internal and external factors related to audit report disclosure is also, affected on business failure.

Key Words: Auditor report disclosures, business failures, internal and external factors

 10.22034/ARJ.2021.246466

1. Assistant Professor, department of management, Basir institute of higher education, Abyek, Iran
f.dadbeh65@gmail.com

2. Msc.Student of Accounting, department of management, Basir institute of higher education, Abyek, Iran,
parto1987.zeinab@gmail.com

<http://article.iacpa.ir>

تأثیر افشائیات گزارش حسابرس بر شکست کسب و کارها

فاطمه دادبه^۱، زینب پرتوی فر^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۱۴

مقاله‌ی پژوهشی

چکیده

یکی از راه‌هایی که می‌توان با استفاده از آن به بهره‌گیری مناسب از فرصت‌های سرمایه‌گذاری و تخصیص بهتر منابع کمک کرد، پیش‌بینی درماندگی مالی است. از این‌رو گزارش‌های حسابرسی و افشائیات آن‌ها نقش مهمی در پیش‌بینی ورشکستگی و درماندگی مالی شرکت‌ها ایفا می‌نمایند. ارزیابی اثربخشی گزارش‌های حسابرسی در شناسایی شرکت‌های ورشکسته و مقایسه‌ی آن با توان پیش‌بینی ورشکستگی توسط متغیرهای مالی می‌تواند مفید باشد. در این پژوهش به بررسی اثر افشائیات گزارش حسابرس بر شکست کسب و کارها در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از سال ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ پرداخته شده است. برای بررسی این موضوع، افشائیات گزارش حسابرس، متغیر مستقل و شکست کسب و کار متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. نتایج نشان می‌دهد محتوای افشائیات گزارش حسابرس بر شکست کسب و کار تأثیرگذار است. به علاوه فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس بر پیش‌بینی شکست کسب و کار تأثیر می‌گذارد.

کلید واژه: افشائیات گزارش حسابرس، شکست کسب و کارها، فاکتورهای داخلی و خارجی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

doi 10.22034/ARJ.2021.246466

۱. استادیار گروه حسابداری و مدیریت، مؤسسه آموزش عالی غیرانتفاعی بصیر آبیگ، قزوین، ایران (نویسنده مسئول) f.dadbeh65@gmail.com
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، مؤسسه عالی غیرانتفاعی بصیر آبیگ، قزوین، ایران. parto1987.zeinab@gmail.com
<http://article.iacpa.ir>

۱- مقدمه

کیفیت حسابرسی برای اطمینان از قابلیت اطمینان اطلاعات مالی ارائه شده به ذی‌نفعان در تصمیم‌گیری ضروری است. به این معنا، حسابرسان موظفند بندی را در گزارش خود در مورد هرگونه عدم اطمینان با اهمیت مربوط به شرایطی که ممکن است باعث شک و تردید قابل ملاحظه در مورد توانایی شرکت برای ادامه‌ی فعالیت آن در آینده قابل پیش‌بینی شود، منتشر کنند. اگر احتمال عدم موفقیت در طی یک سال پس از انتشار گزارش زیاد باشد، ممکن است حسابرسان اظهارنظر خود را به صورت مشروط ارائه نمایند. پژوهش نظری به توانایی حرفه‌ی حسابرسی در هشدار دادن به سرمایه‌گذاران در مورد شکست کسب و کار شرکت در آینده اشاره می‌کند و نشان می‌دهد سرمایه‌گذاران گزارش‌های حسابرسی را به عنوان یک منبع آموزنده تلقی می‌کنند. به همین ترتیب مطالعات دیگر در مورد عدم موفقیت کسب و کار تأکید می‌کنند که نظرات حسابرسی قدرت توضیحی را برای پیش‌بینی شکست کسب و کار فراهم می‌کند. در واقع در طول بحران مالی جهانی، شواهدی وجود دارد که این واقعیت را تأیید می‌کند که حسابرسان هنگام صدور نظرات مشروط برای شرکت‌های دچار شکست کسب و کار، تصمیمات درستی گرفته‌اند. با این حال عدم موفقیت در شناسایی کسب و کارهای پیچیده و متنوع به وضوح به چشم می‌خورد. علت برخی شکست‌ها این مسأله می‌باشد که حسابرسان در مورد برخی از شکست‌های کسب و کار در گزارش‌های خود هشدار ندادند (نورا و همکاران، ۲۰۱۹، ۳).

۱-۱- بیان مسأله

گروه کثیری از استفاده‌کنندگان اطلاعات حسابداری به اطلاعاتی اتکا می‌کنند که به شکل صورت‌های مالی و یادداشت‌های توضیحی توسط مدیران تهیه و ارائه می‌شوند. در بسیاری از موارد هدف تهیه‌کنندگان اطلاعات مالی با استفاده‌کنندگان از آن‌ها یکسان نیست و این موضوع ناشی از تضاد منافع بین گروه‌های ذی‌نفع در شرکت‌ها است. بنابراین جهت کاهش تضاد منافع گروه‌های مذکور استفاده‌کنندگان اطلاعات حسابداری به خدمات افراد صاحب نظر با صلاحیت و مستقل برای اعتباردهی به اطلاعات حسابداری نیاز دارند، به نحوی که اطلاعات مذکور را باور کنند. نیاز به خدمات حسابرسان مستقل در این استدلال نهفته است و فلسفه‌ی وجودی حسابرسان مستقل ایفای وظیفه‌ی اعتباردهی است. اعتباردهی به صورت‌های مالی به مفهوم ایجاد اطمینان از منصفانه بودن اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی و قابلیت اطمینان به آن‌ها است. با توجه به نقش مذکور چنانچه حسابرسان در کشف و گزارش اطلاعات مالی گمراه کننده و تحریفات با اهمیت قصور نمایند، این موضوع در بلند مدت ارزش اقتصادی حسابرسی را کاهش داده و با سلب اعتماد استفاده‌کنندگان نسبت به گزارشگری مالی و کیفیت و اثربخشی حسابرسی، به ثبات و استحکام بازار سرمایه آسیب جدی وارد خواهد نمود. کشف تقلب‌های بزرگ مدیران در سال‌های اخیر، نقش بزرگ‌تری را به حسابرسی متحول کرده است. این آخرین تغییر هدف حسابرسی، نتیجه‌ی افزایش چشمگیر تعدادی از دعاوی حقوقی بوده است که در آن حسابرسان مستقل به عدم کشف تقلب‌های مدیریت متهم شده‌اند. افزایش شمار تقلب، تحریف‌ها و ارائه‌های مجدد که

اغلب با ورشکستگی شرکت‌های بزرگ درهم آمیخته، نگرانی‌هایی را درباره‌ی کیفیت صورت‌های مالی به همراه داشته است. به همین جهت پیشگیری یا کشف اشتباهات و تحریفات با اهمیت در صورت‌های مالی همواره کانون توجه سرمایه‌گذاران، قانون‌گذاران، مدیران و حسابرسان بوده است و بر همین اساس استانداردها و دستورالعمل‌های متعددی در زمینه‌ی کشف تقلب وضع گردیده است. بدون تردید حسابرسی فرآیند اطمینان بخشی درباره‌ی قابلیت اتکا و مربوط بودن اطلاعات صورت‌های مالی است. هدف از حسابرسی صورت‌های مالی این است که حسابرس درباره‌ی درستی تهیه و ارائه‌ی صورت‌های مالی از تمام جنبه‌های با اهمیت در انطباق با اصول عمومی حسابداری اظهارنظر کند. اظهارنظر حسابرس با این نوع تأمین اطمینان در شکل غیرمطلق، اعتبار صورت‌های مالی را افزایش می‌دهد. اظهارنظر حسابرس را مجموع قضاوت‌های حرفه‌ای، تصمیم‌گیری‌ها و توجیه‌های حسابرس به صورت فشرده به عنوان نظر کارشناسی و حرفه‌ای تعریف می‌کنند. حسابرس در اظهارنظر نسبت به صورت‌های مالی باید از نبود تحریف با اهمیت اطمینان معقول کسب کند (جلالی، ۱۳۹۸).

طی دهه‌های گذشته، محققان رشته‌های مختلف علوم اجتماعی از جمله حسابداری، امور مالی، استراتژی و مطالعات سازمانی، موضوع شکست کسب و کار و همچنین علل و پیامدهای آن را مورد مطالعه قرار داده‌اند. علی‌رغم تعداد مطالعات انجام شده، دانستن علل عدم موفقیت کسب‌وکار نیاز به بهبود و یکپارچه‌سازی این جریان از طریق تحقیقات در رشته‌های علوم اجتماعی دارد. به عنوان مثال تا امروز ظاهراً دانشمندان از تقاطع بین علل عدم موفقیت تجارت و رشته‌ی حسابرسی چشم پوشی کرده‌اند. این مقاله به این سؤال می‌پردازد که آیا علل عدم موفقیت کسب‌وکار در افشای گزارش حسابرس توضیح داده شده است یا خیر؟ آیا حسابرسان مستقل می‌توانند دلایل عدم موفقیت کسب‌وکار را قبل از وقوع پیش‌بینی کنند؟ از آنجا که روند شکست ممکن است ۵ تا ۶ سال طول بکشد، بنابراین، این مسأله یک پدیده‌ی ناگهانی نیست و حسابرسان می‌توانند علائم هشداردهنده‌ی اولیه‌ی بحران یک شرکت را تشخیص دهند و کاربران گزارش حسابرس می‌توانند در مراحل بعدی واکنش نشان دهند. حسابرسان در نامه‌ای به سهامداران شرکت، نتایج فرآیند حسابرسی را در گزارشی ارائه می‌دهند. گزارش حسابرس به صورت کتبی بوده و شرکتی را که صورت‌های مالی سالیانه در آن تجزیه و تحلیل می‌شود و چارچوب گزارشگری مالی اعمال شده و دوره تحت پوشش در آن صورت‌ها را نیز مشخص می‌کند. این سند شامل یک حسابرسی است که می‌تواند مقبول، مشروط و مردود باشد و اظهارنظر حسابرسی را به وضوح بیان می‌کند که آیا صورت‌های مالی سالانه یک دیدگاه واقعی و منصفانه را مطابق با چارچوب مربوط ارائه می‌دهد و این که آیا صورت‌های مالی سالانه با الزامات قانونی مطابقت دارد یا خیر؟

حسابرسان موظفند هرگونه شواهدی را که طی فرآیندهای حسابرسی در رابطه با خطر ورشکستگی شرکت وجود دارد ذکر کرده و اگر خطر حسابرسی بالا باشد، گزارش‌های حسابرسی خود را به صورت مشروط ارائه نمایند. بنابراین، گزارش حسابرس می‌تواند به عنوان هشدار اولیه در خصوص عدم موفقیت قریب الوقوع کسب‌وکار مورد استفاده قرار گیرد. از آنجا که ذی‌نفعان

شرکت‌های شکست خورده باید هنگام تصمیم‌گیری از خطرات مربوط به تداوم فعالیت آگاه باشند، منطقی به نظر می‌رسد که حسابرسان، مشاوران مالی و حتی مطبوعات تجاری باید مکلف به گزارش خطرات عدم موفقیت برای ذی‌نفعان باشند. با این حال برخی از کاربران از توانایی حرفه‌ی حسابرسی برای هشدار دادن به مردم در مورد نارسایی‌های قریب الوقوع ناراضی هستند. این احساس به ویژه در زمان بحران مالی جهانی قابل مشاهده بوده است و کاربران شکایت کردند که حسابرسان در گزارش‌های مربوط به ورشکستگی‌های قریب الوقوع احتیاط کافی نداشته‌اند. با این وجود در اکثر موارد، حسابرسان گزارش‌هایی در زمان وجود خطر ورشکستگی صادر می‌کردند که از نقش حسابرسان و مسئولیت آن‌ها در هنگام بحران حمایت می‌نمود. انتظار می‌رود که حسابرسان در گزارش‌های خود، مواردی را ارائه دهند که شکست را توضیح می‌دهد. به عبارت دقیق‌تر، محتوای گزارش حسابرس ممکن است قدرت توضیحی قابل توجهی در نشان دادن دلایل عدم موفقیت کسب و کار فراهم کند. محتوای صریح گزارش حسابرس هنوز برای توضیح دلایل عدم موفقیت کسب و کار مورد استفاده قرار نگرفته است (نورا و همکاران، ۲۰۱۹، ۲).

طرفداران نظریه‌ی جبرگرایی موافقند که این دلایل عمدتاً خارجی هستند؛ از جمله فاکتورهای خاص صنعت و عوامل محیطی. محققانی که نظریه‌ی داوطلبانه را پیشنهاد می‌دهند برای توضیح شکست‌ها دلایلی از قبیل واقعیت‌های مربوط به مهارت‌های مدیریت عمومی یا کنترل مدیریت مالی ارائه نموده و به واقعیت‌های داخلی اشاره می‌کنند. برای روشن شدن این بحث، پژوهش حاضر دلایل عدم موفقیت کسب و کار را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. زیرا حسابرسان هم به شرایط داخلی و هم خارجی توجه می‌کنند. مطالعه حاضر به ادبیات پژوهش در زمینه‌ی عدم موفقیت کسب و کار شواهدی اضافه می‌نماید و ترکیبی از دلایل برون‌زا و درون‌زا را برای توضیح قوی‌تر بررسی می‌نماید. این مطالعه از افشای گزارش حسابرس برای توضیح علل عدم موفقیت کسب و کار استفاده می‌کند. برای مدیران ارشد، شواهدی ارائه می‌دهد تا بدانند گزارش حسابرس را می‌توان ابزاری مفید، در دسترس و آسان برای تجزیه و تحلیل در توضیح علل عدم موفقیت در کسب و کار در نظر گرفت و تنظیم‌کنندگان ممکن است از این مطالعه نیز بهره‌مند شوند. زیرا در محیط حسابرسی بین‌المللی فعلی، که در آن تغییرات نظارتی در سراسر جهان رخ می‌دهد، به موقع و مرتبط هستند، شفافیت حسابرسان را از طریق گزارش‌های حسابرسی افزایش می‌دهند. بنابراین با توجه به مطالب ارائه شده در مقدمه، سؤال اصلی پژوهش این گونه مطرح می‌گردد که تأثیر افشائیات در گزارش حسابرس بر شکست کسب و کار چگونه است؟

۲-۱- اهمیت پژوهش

وجود ریسک مربوط به امکان شکست کسب و کار محرک مثبتی برای شرکت‌ها است تا انگیزه بالاتری برای کارآمدی در تولید داشته باشند. در مقابل باید خاطر نشان کرد که مسائلی چون اشتغال و پتانسیل یک بنگاه با شکست کسب و کار در بازسازی خود، توجیه‌کننده‌ی طراحی مکانیزمی برای تجدید ساختار بدهی‌های یک شرکت دارای بحران مالی است. زیرا شکست

کسب و کار، هزینه‌های معاملاتی بالایی را به طرفین وارد می‌آورد. بنابراین از آنجایی که وجود رقابت سالم اقتصادی منجر به خارج شدن بنگاه‌های غیر کارآمد از چرخه فعالیت اقتصادی شده و متوسط کارایی بنگاه‌های باقیمانده را ارتقا می‌دهد، بنابراین فرآیند شکست کسب و کار نقش مهمی را در رونق‌بخشی به اقتصاد هر کشور ایفا کرده و به علاوه موجب افزایش رفاه مصرف‌کنندگان می‌شود. زیرا بنگاه‌های کارآمد کالاها و خدمات را با هزینه‌ی کم‌تری تولید می‌کنند و با قیمت کم‌تری می‌فروشند. در نتیجه قانون‌گذاران، با علم به این موضوع اقدام به وضع قواعدی می‌کنند تا به فرآیند شکست کسب و کار صورتی نظام‌مند دهند. گاهی اوقات شکست کسب و کار علامتی است مبنی بر این که مدیران یک بنگاه صلاحیت مدیریت منابع را در جهتی درست ندارند و بنابراین تغییر مدیران می‌تواند بنگاه را از خطر شکست کسب و کار نجات دهد. در طول دهه‌های گذشته محققان رشته‌های علوم اجتماعی، از جمله حسابداری، مالی، استراتژی و مطالعات سازمانی، به بررسی موضوع شکست کسب و کار و علل و نتایج آن پرداختند. با وجود تعدادی از مطالعات در زمینه‌ی علل شکست کسب و کار، یکپارچگی این جریان از پژوهش در رشته‌های علوم اجتماعی باید بهبود یابد. پژوهش حاضر به بررسی اطلاعات افشا شده در گزارش حسابرس بر احتمال شکست کسب و کار می‌پردازد. با توجه به اهمیت موضوع بر تصمیمات آتی استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی خصوصاً سرمایه‌گذاران و وام‌دهندگان تاکنون پژوهشی در این زمینه صورت پذیرفته است. لذا اجرای این پژوهش می‌تواند مفید باشد.

۳-۱- هدف پژوهش

هدف از انجام این پژوهش به صورت کلی بررسی تأثیر محتوای افشائیات گزارش حسابرس بر شکست کسب‌وکارها و بررسی تأثیر فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس بر پیش‌بینی شکست کسب‌وکار در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد.

۳-۲- پیشینه‌ی پژوهش

گسترش روزافزون شرکت‌های سهامی و متنوع شدن ساختار سرمایه آن‌ها از یک سو و پدیدار شدن بحران‌های مالی شدید در ابعاد کلان و خرد اقتصادی از سوی دیگر، مالکان و ذی‌نفعان مختلف بنگاه‌ها به دنبال ایجاد پوشش و سپری برای مصون کردن خود در مقابل این‌گونه مخاطرات بوده‌اند. پیش‌بینی ورشکستگی یکی از موضوعات اصلی طبقه‌بندی شرکت‌ها است. مالکان، مدیران، سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان، شرکای تجاری و همچنین مؤسسات دولتی نظیر بانک‌ها و... علاقمند به ارزیابی وضعیت مالی شرکت هستند. زیرا در صورت ورشکستگی هزینه‌های زیادی به آن‌ها تحمیل می‌شود. ورشکستگی‌های اخیر شرکت‌های بزرگ در سطح بین‌المللی و نوسان‌های بورس اوراق بهادار در ایران نیاز به وجود ابزارهایی برای ارزیابی توان مالی شرکت‌ها را نشان می‌دهد (ابراهیم پور میبیدی، محمدی، ۱۳۹۸).

ورشکستگی وضعیتی است که در آن شرکت برای کسب منابع مالی کافی برای ادامه‌ی

عملیاتی ناتوان است. پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه‌ی پیش‌بینی ورشکستگی نشان می‌دهد که بیش‌تر پژوهشگران، معیارهای ورشکستگی را به عنوان درمادگی در نظر گرفته و با نشان دادن مدل‌های متفاوت به پیش‌بینی آن پرداخته‌اند. حال آنکه در ادبیات مالی، تأکید بر این است که شرکت‌ها سال‌ها قبل از بروز ورشکستگی وارد چرخه‌ی ورشکستگی می‌شوند و رویدادهای اقتصادی مختلفی در دوره‌ی قبل از ورشکستگی اتفاق می‌افتد. شرکت‌ها ممکن است کسب زیان و کاهش ارزش اوراق را یک سال و یا سال‌ها قبل از ورشکستگی تجربه کنند. بنابراین پیش‌بینی ورشکستگی ممکن است برای ارزیابی عملکرد شرکت به‌ویژه برای سرمایه‌گذاران به موقع و مفید نباشد. به علاوه استفاده از واژه ورشکستگی به عنوان معیار ورشکستگی ممکن است معتبر نباشد. زیرا شرکت‌هایی که از نظر مالی دچار درمادگی نیستند به دلایل استراتژیک و به صورت اختیاری می‌توانند اعلام ورشکستگی نمایند. حتی اگر شرکت ورشکست نشود، باز هم عدم پرداخت بدهی‌ها در سررسید باعث خواهد شد که شرکت در قرارداد وام و ادعای سهامداران تجدید نظر کند که در نتیجه سهامداران و بستانکاران هر دو زیان خواهند دید. مدیران شرکت‌ها در شرایط ورشکستگی مایل به دادن اطلاعات و اخبار خوب به بازار سرمایه هستند تا بدین وسیله از کاهش ارزش شرکت جلوگیری نمایند. بنابراین دست‌کاری صورت‌های مالی، به هدف فلسفه‌ی وجودی آن خدشه وارد می‌کند (ایزدی نیا و همکاران، ۱۳۹۴).

یکی از راه‌هایی که می‌توان با استفاده از آن به بهره‌گیری مناسب از فرصت‌های سرمایه‌گذاری و تخصیص بهتر منابع کمک کرد، پیش‌بینی درمادگی مالی است. از این‌رو ارزیابی اثربخشی گزارش‌های حسابرسی در شناسایی شرکت‌های ورشکسته و مقایسه‌ی آن با توان پیش‌بینی ورشکستگی توسط متغیرهای مالی می‌تواند مفید باشد (بختیاری و همکاران، ۱۳۹۰). هنگامی که هر شرکتی گزارش حسابرسی خود را منتشر می‌کند، این سند یک نظر حرفه‌ای در خصوص قابلیت اطمینان و کامل بودن اطلاعات و افشای مالی شرکت نشان می‌دهد (لنوکس، ۱۹۹۹). بسیاری از نویسندگان ادعا کرده‌اند که نظر حسابرسی از ارزش اطلاعاتی در خصوص ارزیابی عدم موفقیت کسب و کار برخوردار است (فلدمن، رد، ۲۰۱۳؛ هاپ وود و همکاران، ۱۹۸۹). از آنجا که مسئولیت حسابرسان این است که اطمینان حاصل کنند تا صورت‌های مالی دید واقعی و منصفانه‌ای نسبت به عملکرد مالی بنگاه ارائه می‌دهند یا خیر (لیتینن، لیتینن، ۲۰۰۹)، حسابرسان باید در صورت عدم فراهم شدن این دیدگاه، اظهارنظر حسابرسی مشروط ارائه نمایند و دلایل آن را توضیح دهند. ادبیات پیشین نشان می‌دهد که اظهارنظر حسابرسی مشروط به طور قابل توجهی در پیش‌بینی ورشکستگی مؤثر است (مک کی، ۲۰۰۳؛ ون پیرسم، چان، ۲۰۱۴). حسابرسان برای صدور اظهارنظر خود، وظیفه دارند تا ارزیابی وضعیت درمادگی مالی هر شرکت را به عنوان بخشی از حسابرسی خود ارزیابی کنند و باید تصمیم بگیرند که آیا این شرکت در طول سال آینده در کسب‌وکار مربوط باقی خواهد ماند یا خیر؟ در چنین مواردی که در مورد بقای شرکت شک و تردید قابل توجهی وجود دارد، حسابرسان می‌توانند از این ریسک برای اظهارنظر در خصوص نگرانی از تداوم فعالیت شرکت استفاده کنند (بلی و همکاران، ۲۰۱۱). به نظر می‌رسد

که این اظهارنظر یک بعد اساسی در توضیح دلایل شکست کسب و کار باشد (آلتمن و همکاران، ۲۰۱۰). در کنار موارد فوق، اگر گزارش حسابرسی تنها ساز و کاری برای حسابرسان باشد که بتوانند خطرات مربوط به عدم موفقیت کسب و کار را به کلیه‌ی ذی‌نفعان ابلاغ کند، ممکن است دلایلی که باعث عدم موفقیت کسب و کار شده است در این گزارش افشا شود که شامل عدم قطعیت نگرانی‌های مربوط به عدم موفقیت کسب و کار است و دلایل دیگر مندرج در گزارش‌های با اظهارنظر مشروط نیز سیگنالی از نگرانی‌های مربوط به بقای شرکت را نشان می‌دهد.

در نتیجه اگر بین علل عدم موفقیت کسب و کار و افشای اطلاعات موجود در گزارش حسابرسی رابطه وجود داشته باشد، گنجانیدن این افشاگری‌ها به عنوان متغیرهای توضیحی در مدل‌های مورد استفاده برای ارزیابی عدم موفقیت کسب و کار می‌تواند قدرت توضیحی و صحت این مدل‌ها را بهبود بخشد و نشان دهنده‌ی دلایلی باشد که باعث شکست کسب و کار می‌شود. همان‌طور که مشاهده می‌شود برخی از تحقیقات در مورد چگونگی و نوع اظهارنظر حسابرسی، یعنی عقاید اظهارنظر حسابرسی مقبول و اظهارنظر حسابرسی مشروط، وجود نارسایی را توضیح می‌دهد. با این حال محتوای نظرات یا دلایل این اظهارنظرهای حسابرسی که حسابرسان برای توضیح دلایل و توجیه عقاید خود درج می‌کنند، هنوز مورد کاوش قرار نگرفته است. بنابراین، هنوز ناشناخته است که آیا افشاگری‌های گزارش حسابرسی ممکن است به خوبی دلایل عدم موفقیت کسب و کار را روشن کند یا خیر؟ مطالعه‌ی حاضر پژوهش‌های اولیه در این زمینه را با ارزیابی توانایی افشای اطلاعات در گزارش حسابرسی گسترش می‌دهد تا دلایل احتمالی عدم موفقیت کسب و کار را توضیح دهد.

کاسترلا و همکاران (۱۹۹۹) این نظریه را تصدیق کردند که حسابرسان برای شرکت‌های ورشکسته و شرکت‌هایی که از نظر مالی رنج می‌برند، اظهارنظر مشروط صادر می‌کنند و دلایل زیادی را برای درماندگی مالی به نمایش می‌گذارند.

قدرتی (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین رفع بند(های) تعدیل گزارش حسابرس با عملکرد مالی شرکت» به این موضوع پرداخته است. هدف اصلی پژوهش، بررسی ارتباط بین رفع بندهای تعدیلی گزارش حسابرسان با عملکرد مالی شرکت در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل رگرسیون خطی چندگانه براساس داده‌های تابلویی و تلفیقی استفاده گردیده است. نتیجه‌ی بررسی ۱۲۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (۸۹۶ مشاهده سال-شرکت) طی بازه‌ی زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷ حاکی از آن است که بین رفع بندهای تعدیل گزارش حسابرسی و نرخ بازده دارایی‌ها رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. به عبارتی، در سال‌هایی که بندهای تعدیل در گزارش حسابرسان نسبت به سال قبل برطرف شده است، عملکرد مالی و سودآوری شرکت بالاتر بوده است.

نونهال نهر و لیثی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «پیامدهای ناخواسته نحوه‌ی افشای موارد ابهام شرکت‌ها در گزارش‌های حسابرسان مستقل بر قضاوت‌های سرمایه‌گذاران غیرحرفه‌ای» به

این موضوع پرداختند. در پژوهش آنان به بررسی پیامدهای ناخواسته چگونگی افشای موارد ابهام در امور شرکتها در گزارشهای مدیران و نحوه افشای آنها توسط حسابرسان در گزارشهای حسابرسی و تأثیر آنها بر قضاوت‌های سرمایه‌گذاران غیرحرفه‌ای پرداخته شده است. بدین منظور تعداد ۱۹۵ نفر به عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب و مورد آزمون قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش بیانگر این است که بند تأکید بر مطلب خاص به‌طور ناخواسته بر ادراک سرمایه‌گذاران از قابلیت اعتماد مدیریت تأثیر دارد. همچنین، در صورتی که مدیریت ابهامی را به‌صورت گسترده و شفاف افشا نماید و به‌طور هم‌زمان حسابرس نیز در بند تأکید بر مطلب خاص، آن موضوع را مورد تأیید قرار دهد منجر به ایجاد درک مثبت از این افشای مدیریت برای سرمایه‌گذاران می‌شود. البته اگر مدیریت میزان زیان احتمالی را بصورت نقطه‌ای یا با دامنه‌ای محدود افشا نماید تأثیری مثبت و مناسب برای درک قضاوت‌های سرمایه‌گذاران درباره قابلیت اعتماد آنها نخواهد داشت.

عدالی و سپهوند (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «بررسی، شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر ورشکستگی بانک‌ها» به این موضوع پرداختند. این مقاله با هدف بررسی، شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر ورشکستگی بانک‌ها، طراحی و اجرا شده است. از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی - تحلیلی می‌باشد. تجزیه و تحلیل اطلاعات با کمک تحلیل سلسله مراتبی می‌باشد. جامعه‌ی آماری این مقاله کارکنان بانک ملی استان لرستان است که پرسشنامه بین ۳۰ نفر از کارمندان این بانک به‌طور تصادفی توزیع شد (انتخاب ۳۰ نفر بدین منظور بود که میانگین معیارها دارای توزیع نرمال باشد). یافته‌های مقاله نشان می‌دهد که شش معیار دارای بیش‌ترین وزن و تأثیر در ورشکستگی بانک‌های لرستان می‌باشد که از بین آنها، سه معیار ویژگی مشتریان، ساختار اقتصاد دولتی و تصمیم‌گیری‌های اجرایی دولت و مجلس با وزن‌های ۶/۴، ۲۸/۶ و ۹۴/۵ بیش‌ترین عامل تأثیرگذار و گزارش سوده‌های واهی و بی‌کیفیت، تمایل بانک‌ها به شرکتداری و بنگاه داری و در نهایت رشد قارچ گونه مؤسسات غیرمجاز، کم‌ترین عامل مؤثر در ورشکستگی بانک‌ها، محسوب می‌گردند. نتایج مقاله نشان می‌دهد که ویژگی‌های مشتریان و رفتار آنها مهم‌ترین عامل در ورشکستگی بانک‌ها است و از طرفی دولتی بودن اقتصاد نیز عامل مهم دیگر در ورشکستگی بانک‌های ملی لرستان است.

پورطبرستانی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «محتوای اطلاعاتی گزارش حسابرس در پیش‌بینی ورشکستگی» به این موضوع پرداختند. هدف پژوهش بررسی محتوای اطلاعاتی گزارش‌های حسابرسی در پیش‌بینی ورشکستگی است. بدین منظور از داده‌های ۱۹۲ شرکت طی دوره‌ی زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ و رگرسیون لاجیت ترکیبی استفاده شده است. یافته‌ها نشان داد که بین نوع گزارش حسابرس سال قبل و بندهای مربوط به مشکل تداوم فعالیت و دعوی حقوقی موجود در آن با شاخص ورشکستگی در سال جاری ارتباط معناداری وجود ندارد. لذا می‌توان بیان نمود که گزارش حسابرس سال قبل و بندهای تداوم فعالیت موجود در آن جهت پیش‌بینی ورشکستگی فاقد محتوای اطلاعاتی است. از میان اطلاعات مالی عمومی، بین بازده حقوق صاحبان سهام و حاشیه‌ی سود عملیاتی سال قبل با شاخص ورشکستگی رابطه‌ی منفی و بین اهرم مالی

سال قبل با شاخص ورشکستگی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. پور رضایی و عسگرزاده (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «واکنش سرمایه‌گذاران بازار سهام به اعلام گزارش حسابرس تداوم فعالیت و ورشکستگی» به این موضوع پرداختند. در این پژوهش بیان شده است که به دلیل توانایی حسابرسی در افزایش اعتبار و منصفانه بودن اطلاعات، انتشار گزارش‌های حسابرسی می‌تواند منجر به مخابره‌ی اخبار و اطلاعات درباره‌ی شرکت به بازار سرمایه شود. موارد مطروحه در گزارش‌های حسابرسان مستقل و به ویژه بندهای شرط مندرج در آن‌ها، جهت تصمیم‌گیری اقشار مختلف جامعه از جمله سرمایه‌گذاران و تحلیلگران مالی مورد استفاده قرار گرفته و در نتیجه واکنش بازار سرمایه را در پی داشته باشد. واکنش بازار سرمایه به محتوای اطلاعاتی گزارش‌های حسابرسی، موجب تغییر در ارزش بازار شرکت‌ها در بازار سرمایه می‌شود. در بازار سهام، انواع مختلفی از اطلاعات (مرتبط و یا غیرمرتبط) و شایعات وجود دارد که منبع این اطلاعات می‌تواند گزارشات حسابرسی شرکت‌ها، سهامداران، تحلیل‌گران (بنیادی و تکنیکی) و ... باشند که با توجه به اهمیت این اطلاعات، افراد مختلف با ادراکات متفاوت ممکن است واکنش‌ها و رفتارهای متفاوتی از خود نشان دهند. البته باید به این نکته نیز اشاره کرد که سرمایه‌گذاران باید از تأثیرات اخبار منتشره نسبت به تغییرات قیمت نیز آگاهی کافی داشته باشند تا بتوانند به موقع و صحیح در بازار بورس عمل نمایند. در این مقاله تأثیر وجود (یا عدم وجود) بند تداوم فعالیت در گزارشات حسابرسی شرکت‌ها که باعث واکنش بازار می‌شود مورد بررسی قرار گرفته که نتایج آن می‌تواند باعث آگاهی سرمایه‌گذاران از حساسیت وجود تداوم فعالیت شرکت‌ها در گزارشات حسابرسی شود و راهنمای خوبی برای سرمایه‌گذاران در بورس اوراق بهادار باشد.

پورطبرستانی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «کمّی‌سازی گزارش حسابرسان مستقل با رویکرد فازی و بررسی توان پیش‌بینی ورشکستگی گزارشات کمّی شده در مقایسه با نوع گزارش حسابرس» به این موضوع پرداختند. در این پژوهش برای اولین بار گزارشات حسابرسی کیفی با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی فازی (FAHP)، به حالت کمّی قابل تجزیه و تحلیل تبدیل گردیده و اثرات قابل توجه این تغییر مورد بحث قرار گرفته است. هدف پژوهش کمّی‌سازی گزارش حسابرسان مستقل با رویکرد فازی و بررسی توان پیش‌بینی ورشکستگی گزارشات کمّی شده در مقایسه با نوع گزارش حسابرس است. بدین منظور پس از تحلیل محتوای بندهای ۱۱۴۰ گزارش حسابرس در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ اقدام به کمّی‌سازی اظهارنظر کیفی حسابرسان نموده و در ادامه با استفاده از رگرسیون حداقل مربعات و لاجیت ترکیبی، تأثیر امتیازات کمّی و اظهارنظر کیفی بر ورشکستگی مورد ارزیابی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که امتیاز گزارش حسابرس سال قبل بر شاخص ورشکستگی تأثیر منفی و معناداری دارد لکن نوع گزارش حسابرس سال قبل و بندهای مربوط به مشکل تداوم فعالیت و دعوی حقوقی موجود در آن بر شاخص ورشکستگی در سال جاری تأثیر معناداری ندارد. لذا می‌توان بیان نمود که نوع گزارش حسابرس سال قبل و بندهای تداوم فعالیت موجود در آن جهت پیش‌بینی ورشکستگی

در مقایسه با امتیاز گزارش حسابرس فاقد محتوای اطلاعاتی است. منصورفر و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «پیش‌بینی درماندگی مالی با توجه به اثرات بندهای تعدیلی گزارش حسابرس مستقل» به این موضوع پرداختند. در این پژوهش رابطه‌ی پیش‌بینی درماندگی مالی و اثرات بندهای تعدیلی گزارش حسابرس مستقل در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد بررسی قرار گرفت. برهمن اساس فرضیه‌های پژوهش به وسیله‌ی رگرسیون لجستیک باینری برای دوره‌ی زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۵ مورد آزمون قرار گرفته است. از میان آن‌ها در مجموع ۹۴ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین پیش‌بینی درماندگی مالی و اثرات بندهای تعدیلی گزارش حسابرس مستقل ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.

سلیمی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی گزارش حسابرس مبنی بر تداوم فعالیت بین سازمان حسابرسی و مؤسسات حسابرسی» به این موضوع پرداخته است. هدف از این پژوهش، ارزیابی گزارش حسابرس مبنی بر تداوم فعالیت بین سازمان حسابرسی و مؤسسات حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. برای آزمون فرضیه‌ها ۱۸۵ شرکت به عنوان نمونه (۲۰۳۵ سال شرکت) که در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده‌اند، به روش نمونه‌گیری سیستماتیک حذفی انتخاب شده‌اند. روش آماری برای فرضیه‌ی اصلی مطرح شده در این پژوهش، برازش مدل داده‌های پانل به روش رگرسیون لجستیک است. یافته‌های ما نشان می‌دهد که بین ریسک ورشکستگی و اندازه شرکت و تداوم فعالیت ارتباط معنادار معکوس، همچنین بین اندازه‌ی مؤسسه‌ی حسابرسی و فاصله‌ی تاریخ مجمع و ترازنامه با بند تداوم فعالیت رابطه‌ی معنادار و مستقیم وجود دارد به طوری که افزایش بند تداوم فعالیت در دراز مدت از ورشکستگی شرکت‌ها جلوگیری می‌کند.

اکبری وحاجیه‌ها (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «رابطه‌ی ریسک ورشکستگی مالی و اظهارنظر حسابرس در مورد ابهام در تداوم فعالیت» به این موضوع پرداختند. در این مطالعه تلاش شد تا با استفاده از داده‌های ۱۵۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴ و رگرسیون لجستیک، به بررسی رابطه‌ی ریسک ورشکستگی مالی و اظهارنظر حسابرس در مورد ابهام در تداوم فعالیت پرداخته شود. نتایج بررسی‌ها نشان داد که بین ریسک ورشکستگی مالی و اظهارنظر حسابرس در مورد ابهام در تداوم فعالیت ارتباط مستقیم و معنادار وجود دارد.

بختیاری و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «مقایسه‌ی اظهارنظر حسابرسان مستقل و متغیرهای مالی در پیش‌بینی ورشکستگی» به این موضوع پرداختند. در این پژوهش بیان شده است که یکی از راه‌هایی که می‌توان با استفاده از آن به بهره‌گیری مناسب از فرصت‌های سرمایه‌گذاری و تخصیص بهتر منابع کمک کرد، پیش‌بینی درماندگی مالی است. از این‌رو ارزیابی اثربخشی گزارش‌های حسابرسی در شناسایی شرکت‌های ورشکسته و مقایسه‌ی آن با توان پیش‌بینی ورشکستگی توسط متغیرهای مالی می‌تواند مفید باشد. فرضیه‌ی زیربنایی به این شرح است که اظهارنظر حسابرس مستقل در شرایط ابهام در مورد تداوم فعالیت (گزارش تعدیل شده)

می‌تواند ورشکستگی در دوره مالی بعد را بهتر از متغیرهای مالی به صورت توأم پیش‌بینی کند. شورورزی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «مقایسه‌ی اظهارنظر حسابرسان مستقل و متغیرهای مالی در پیش‌بینی ورشکستگی» به این موضوع پرداختند. با استفاده از یک نمونه شامل ۶۰ شرکت تولیدی از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۱ الی ۱۳۸۷ (۷ سال) توسط مدل آماری لجستیک و آزمون مک نمار مورد آزمون قرار گرفت. نتیجه‌ی پژوهش بیانگر این بود که متغیرهای مالی به صورت توأم و اظهارنظر حسابرس مستقل، هر دو توانایی پیش‌بینی ورشکستگی در دوره مالی آتی را دارند اما اظهارنظر حسابرس مستقل دارای برتری معناداری نسبت به متغیرهای مالی بود.

۴- فرضیه‌های پژوهش

در این پژوهش جهت روشن شدن چگونگی اثر افشائیات گزارش حسابرس بر شکست کسب و کارها و با توجه به مبانی نظری پژوهش فرضیه‌هایی به شرح زیر مطرح می‌گردد:

فرضیه ۱: محتوای افشائیات گزارش حسابرس بر شکست کسب و کار تأثیرگذار است.

فرضیه ۲: فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس بر پیش‌بینی شکست کسب و کار تأثیرگذار است.

۵- روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت، یک پژوهش توصیفی با تأکید بر روابط همبستگی است. زیرا از یک طرف وضع موجود را بررسی می‌کند و از طرف دیگر، رابطه‌ی بین متغیرهای مختلف را با استفاده از تحلیل رگرسیون تعیین می‌نماید. علاوه بر این در حوزه‌ی مطالعات پس رویدادی (استفاده از اطلاعات گذشته) قرار می‌گیرد و مبتنی بر اطلاعات واقعی صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و سایر اطلاعات واقعی است که با روش استقرایی به کل جامعه‌ی آماری قابل تعمیم خواهد بود.

۵-۱- روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آماره‌های توصیفی و آماره‌های استنباطی می‌باشد. در این پژوهش پس از بررسی آمار توصیفی متغیرهای پژوهش، برای بررسی فرضیه‌ی اول پژوهش مدل رگرسیونی زیر براساس تحقیقات نورا و همکاران (۲۰۱۹) تخمین زده می‌شود:

$$\text{FAILED}_{it} = \alpha + \beta_1 \text{ASSETS}_{it} + \beta_2 \text{LIABIL\_CONTING}_{it} + \beta_3 \text{RESULT\_PERIOD}_{it} + \beta_4 \text{ACCUM\_LOSSES}_{it} + \beta_5 \text{INFO\_OMISSION}_{it} + \beta_6 \text{NEGAT\_WC}_{it} + \beta_7 \text{SUBSEQ\_EVENTS}_{it} + \beta_8 \text{REGUL\_ENVIRON}_{it} + \beta_9 \text{MGMT\_PLAN}_{it} + \beta_{10} \text{GC}_{it} + \beta_{11} \text{INSOLV\_PROCEED}_{it} + \epsilon_{it}$$

در فرضیه‌ی دوم این موضوع مطرح می‌شود که فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس بر پیش‌بینی شکست کسب و کار تأثیرگذار است.

جهت بررسی این فرضیه و جهت پیش‌بینی صحت پیش‌بینی مدل پژوهش (مدل فرضیه‌ی ۱) از دو آزمون «درصد صحت پیش‌بینی» و آزمون «هاسمر و لمشو» استفاده می‌گردد، به گونه‌ای که یک بار متغیر وابسته براساس مدل آلتمن و یک بار بر اساس دسته‌بندی واقعی شرکت‌ها، دسته بندی می‌شود و در نهایت نتایج و توان مدل مذکور با واقعیت مقایسه و نسبت به توانایی مدل در پیش‌بینی شکست در کسب و کار اظهار نظر می‌شود.

در این پژوهش شرکت‌های دچار شکست در کسب و کار از بین آن دسته از شرکت‌های نمونه که حداقل یک‌بار مشمول ماده‌ی ۱۴۱ قانون تجارت گردیده‌اند و نیز دو سال متوالی پس از سال مبنا زیان‌ده بوده و زیان انباشته‌ی آن‌ها در این دو سال افزایش یافته باشد، انتخاب گردیده‌اند. سال مبنا برای این شرکت‌ها سالی است که در آن سال شرکت برای اولین بار مشمول ماده‌ی ۱۴۱ شده است.

۲-۵- متغیرهای پژوهش

۱-۲-۵- متغیر وابسته

FAILED: شکست کسب و کار

در صورتی که شرکت دچار شکست در کسب و کار (ورشکستگی) شده باشد، برابر با عدد یک و در غیر این صورت برابر با عدد صفر می‌باشد (نورا و همکاران، ۲۰۱۹).

در این پژوهش مطابق پژوهش خواجهی و فرج پور بندری (۱۳۹۱) از امتیاز آلتمن برای اندازه‌گیری شکست کسب و کار (احتمال ورشکستگی) استفاده می‌نماییم.

انتخاب مدل آلتمن به عنوان شاخص مناسب برای اندازه‌گیری ورشکستگی بر اساس پژوهش‌های انجام شده پیشین صورت پذیرفت، نتایج پژوهش‌های پیشین حاکی از توان بالای مدل آلتمن نسبت به سایر مدل‌های پیش‌بینی نظیر زاوگین، اسپرینگیت و... می‌باشد. به عنوان نمونه: الخطیب (۲۰۱۱) نشان داد که مدل آلتمن تا میزان ۹۳/۸٪ توانایی پیش‌بینی درست در پیش‌بینی ورشکستگی مالی را دارا می‌باشد. کیاک (۲۰۱۲) نیز نشان داد مدل چندمتغیره آلتمن در مقایسه با مدل‌های شیراتا وزاوگین توان بسیار بالاتری دارا است. در ایران یعقوب نژاد (۱۳۸۸)، کارمزی و همکاران (۱۳۹۳) نیز به نتایج مشابهی دست یافتند.

نحوه‌ی محاسبه‌ی امتیاز آلتمن به شرح زیر است:

$$Z = 0.717 X_1 + 0.847 X_2 + 3.107 X_3 + 0.420 X_4 + 0.998 X_5$$

Z: امتیاز آلتمن

X₁: نسبت سرمایه در گردش به کل دارایی‌ها

X₂: نسبت سود انباشته به کل دارایی‌ها

X₃: نسبت سود قبل از بهره و مالیات به کل دارایی‌ها

X₄: نسبت ارزش دفتری سهام شرکت به ارزش دفتری کل بدهی‌ها

X₅: نسبت فروش به کل دارایی‌ها

در این مدل هر چه Z کم‌تر باشد، درجه‌ی بحران مالی شرکت بیش‌تر است. به طوری که

شرکت‌های با Z بالاتر از ۲/۹ سالم و کم‌تر از ۱/۲۳ ورشکسته محسوب می‌شوند. فاصله‌ی بین این دو محدوده تردید است و باید با احتیاط تفسیر شود (آلمن، ۱۹۶۸).

۲-۲-۵- متغیر مستقل

افشائیات در گزارش حسابرس (فاکتورهای داخلی و خارجی) مشتمل بر:

ASSETS: افشای دارایی

متغیر مجازی که برابر با مقدار ۱ خواهد بود اگر گزارش حسابرس شامل ۱ افشا در مورد دارایی‌ها باشد و اگر اطلاعاتی در مورد دارایی‌ها در گزارش افشا نشده باشد این مقدار صفر است. افشاهای مرتبط با دارایی شامل نظرات مربوط به دارایی‌های غیر جاری (دارایی‌های مشهود و نامشهود، سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت مالی و دارایی‌های مالیات معوقه) و دارایی‌های جاری (دارایی‌ها، سرمایه‌های مالی کوتاه مدت و پول نقد) است (نورا و همکاران، ۲۰۱۹).

LIABIL_CONTING: افشای بدهی

متغیر مجازی که برابر با مقدار یک است اگر گزارش حسابرس شامل یک افشای مربوط به بدهی‌های بلند مدت و کوتاه مدت و یا بدهی‌های احتمالی باشد و در صورت عدم وجود اطلاعاتی مربوط به بدهی‌ها در گزارش، برابر صفر خواهد بود (همان).

RESULT_PERIOD: افشای درآمد و هزینه

متغیر مجازی که برابر با مقدار یک است اگر گزارش حسابرس شامل هر گونه تفسیری مربوط به مولفه‌های درآمد‌ها و هزینه‌ها باشد و در غیر این صورت صفر است (همان).

ACCUM_LOSSES: افشای زیان انباشته

متغیر مجازی که برابر با مقدار یک است اگر گزارش حسابرس در مورد زیان انباشته‌ی شرکت سال‌های گذشته اطلاعاتی داده باشد و در غیر این صورت صفر است (همان).

INFO_OMISSION: تفسیر اطلاعات ارائه شده

متغیر مجازی که برابر با مقدار یک است اگر گزارش حسابرس حاوی تفسیری در مورد اطلاعات ارائه شده در تأیید تمام حساب‌ها در صورت‌های مالی باشد و در غیر این صورت صفر است (همان منبع).

NEGAT_WC: تفسیر سرمایه در گردش

متغیر مجازی که برابر با مقدار یک است اگر گزارش حسابرس شامل هر گونه تفسیری در مورد سرمایه در گردش منفی شرکت باشد و در غیر این صورت صفر است (همان).

SUBSEQ_EVENTS: تفسیر وضعیت آینده‌ی شرکت

متغیر مجازی که برابر با مقدار یک است اگر گزارش حسابرس شامل هر گونه تفسیری در مورد وضعیت آینده‌ی شرکت باشد و در غیر این صورت صفر است (همان).

REGUL_ENVIRON: اظهارنظر در رابطه با فاکتورهای محیط قانونی و اقتصادی

متغیر مجازی که برابر با مقدار یک است اگر گزارش حسابرس شامل اظهارنظری در رابطه با فاکتورهای محیط قانونی و اقتصادی باشد که بر شرکت تأثیر می‌گذارد و اگر در مورد مقررات و یا بازار اطلاعاتی ارائه نشده باشد این متغیر برابر با صفر است (همان).

MGMT_PLAN: تفسیر درباره‌ی مدیریت یا برنامه‌های رفاهی متغیر مجازی که برابر با مقدار یک است اگر گزارش حسابرس شامل هرگونه تفسیری درباره مدیریت یا برنامه‌های رفاهی باشد که توسط شرکت اجرا می‌شود و در غیر این صورت صفر است (همان).

GC: گزارش تداوم فعالیت فعالیت متغیر مجازی است که در صورتی که حسابرس گزارش تداوم فعالیت فعالیت اعلام کند برابر است با یک و در غیر این صورت برابر است با صفر (همان).

INSOLV_PROCEED: پیگیری‌های شرکت برای دادرسی اعلام ورشکستگی متغیر مجازی که برابر با مقدار یک است اگر گزارش حسابرس در مورد پیگیری‌های شرکت برای دادرسی اعلام ورشکستگی، اطلاعاتی ارائه داده باشد و در غیر این صورت صفر است (همان).

۳-۵- جامعه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری این پژوهش از کلیه‌ی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره‌ی زمانی ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ (دوره ۶ ساله) تشکیل شده است.

۴-۵- حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

در این پژوهش جهت تعیین نمونه‌ی آماری از جامعه‌ی مورد نظر و انتخاب شرکت‌های مناسب، از روش حذف سیستماتیک با در نظر گرفتن معیارهای زیر برای هر شرکت استفاده شده است:

- ۱- قبل از سال ۱۳۹۳ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشد.
- ۲- اطلاعات مورد نیاز آن در دسترس باشد.
- ۳- به منظور افزایش قابلیت مقایسه، سال مالی آن منتهی به پایان اسفند ماه باشد.
- ۴- بین سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸، تغییر فعالیت یا سال مالی نداده و وقفه معاملاتی بیش از سه ماه نداشته باشد.
- ۵- جزء بانک‌ها، شرکت‌های بیمه‌ای و شرکت‌های واسطه سرمایه‌گذاری مالی نباشد.

جدول (۱) انتخاب نمونه‌ی آماری با اعمال محدودیت‌ها و شرایط جامعه

۵۳۶ شرکت	تعداد شرکت‌ها در بورس تا پایان سال ۱۳۹۸
۱۲۳ شرکت	تعداد شرکت‌هایی که قبل از سال ۱۳۹۳ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته نشده باشد
۲۴ شرکت	تعداد شرکت‌هایی که اطلاعات مورد نیاز آن در دسترس نباشد
۷۲ شرکت	تعداد شرکت‌هایی که سال مالی آن منتهی به پایان اسفند ماه نباشد
۵۵ شرکت	تعداد شرکت‌هایی که بین سال‌های ۱۳۹۳ الی ۱۳۹۸، تغییر فعالیت یا سال مالی داده و وقفه معاملاتی بیش از سه ماه داشته باشد.
۱۰۸ شرکت	بانک‌ها، شرکت‌های بیمه‌ای و شرکت‌های واسطه‌ی سرمایه‌گذاری مالی
۳۸۲ شرکت	جمع
۱۵۴ شرکت	تعداد شرکت‌هایی که داده‌های آن‌ها جمع‌آوری شده است (نمونه نهایی)

۶- یافته‌های پژوهش

۶-۱- آزمون فرضیه اول

محتوای افشائیات گزارش حسابرِس بر شکست کسب و کار تأثیرگذار است. جهت بررسی فرضیه‌ی اول پژوهش مدل رگرسیونی زیر بر اساس تحقیقات نورا و همکاران (۲۰۱۹) تخمین زده می‌شود:

$$\text{FAILED}_{it} = \alpha + \beta_1 \text{ASSETS}_{it} + \beta_2 \text{LIABIL\_CONTING}_{it} + \beta_3 \text{RESULT\_PERIOD}_{it} + \beta_4 \text{ACCUM\_LOSSES}_{it} + \beta_5 \text{INFO\_OMISSION}_{it} + \beta_6 \text{NEGAT\_WC}_{it} + \beta_7 \text{SUBSEQ\_EVENTS}_{it} + \beta_8 \text{REGUL\_ENVIRON}_{it} + \beta_9 \text{MGMT\_PLAN}_{it} + \beta_{10} \text{GC}_{it} + \beta_{11} \text{INSOLV\_PROCEED}_{it} + \epsilon_{it}$$

جدول (۲) خلاصه نتایج الگوی پژوهش با استفاده از روش لجستیک طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸

نتیجه	سطح معناداری	آماره -z	خطای استاندارد	ضرایب	متغیر	شرح
منفی	۰/۰۰۰۰	-۵/۵۹۶۸۶۷	۰/۱۳۸۶۷۸	-۰/۷۷۶۱۶۴	α_0	عرض از مبدأ
مثبت	۰/۰۲۹۹	۲/۱۷۰۸۹۸	۰/۱۱۵۷۲۹	۰/۲۵۱۲۳۷	ASSETS	افشای دارایی
مثبت	۰/۰۰۷۰	۲/۶۹۷۴۶۶	۰/۱۰۶۹۵۵	۰/۲۸۸۵۰۷	LIABIL_CONTING	افشای بدهی
منفی	۰/۰۴۰۷	-۲/۰۴۶۴۱۵	۰/۱۲۴۹۳۳	-۰/۲۵۵۶۶۶	RESULT_PERIOD	افشای درآمد و هزینه
منفی	۰/۰۲۸۶	-۲/۱۸۸۹۴۲	۰/۱۰۸۳۸۷	-۰/۲۳۷۲۵۲	ACCUM_LOSSES	افشای زیان انباشته
مثبت	۰/۰۰۲۶	۳/۰۰۹۶۶۴	۰/۱۲۵۶۳۹	۰/۳۷۸۱۳۱	INFO_OMISSION	تفسیر اطلاعات ارائه شده
منفی	۰/۰۴۲۲	-۲/۰۳۱۱۴۱	۰/۱۳۸۳۵۰	-۰/۲۸۱۰۰۹	NEGAT_WC	تفسیر سرمایه در گردش
منفی	۰/۰۳۵۰	-۲/۱۰۸۴۳۲	۰/۱۲۶۴۵۷	-۰/۲۶۶۶۲۶	SUBSEQ_EVENTS	تفسیر وضعیت آینده‌ی شرکت
مثبت	۰/۰۱۶۰	۲/۴۰۹۶۸۷	۰/۱۲۴۶۵۰	۰/۳۰۰۳۶۷	REGUL_ENVIRON	اظهار نظر در رابطه با فاکتورهای محیط قانونی و اقتصادی
منفی	۰/۰۴۷۴	-۱/۹۸۲۸۱۴	۰/۱۰۷۶۴۴	-۰/۲۱۳۴۳۸	MGMT_PLAN	تفسیر درباره‌ی مدیریت یا برنامه‌های رفاهی
مثبت	۰/۰۰۰۴	۳/۵۷۳۸۶۶	۰/۶۳۲۳۶۶	۲/۲۵۹۹۹۲	GC	گزارش تداوم فعالیت
منفی	۰/۰۳۵۸	-۲/۰۹۹۷۴۱	۰/۶۸۳۵۵۸	-۱/۴۳۵۲۹۴	INSOLV_PROCEED	پیگیری‌های شرکت برای دادرسی اعلام ورشکستگی
۰/۶۶۸۰۹۰					ضریب تعیین مک فادن	
۰/۸۴۳۰					احتمال هاسمرلمشو	
۶۶/۵۹۵۹۱					آماره‌ی LR	
۰/۰۰۰۰۰۰					سطح معناداری LR	

نتایج حاصل از تخمین نشان می‌دهد که احتمال آماره‌ی Z برای ضریب ثابت و ضرایب متغیرهای افشای دارایی، افشای بدهی، افشای درآمد و هزینه، افشای زیان انباشته، تفسیر اطلاعات ارائه شده، تفسیر سرمایه در گردش، تفسیر وضعیت آینده‌ی شرکت، اظهارنظر در رابطه با فاکتورهای محیط قانونی و اقتصادی، تفسیر درباره‌ی مدیریت یا برنامه‌های رفاهی، گزارش تداوم فعالیت و پیگیری‌های شرکت برای دادرسی اعلام ورشکستگی بر شکست کسب و کار کم‌تر از ۰.۵٪ است. لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد و ضریب برآورد شده توسط نرم افزار برای متغیرهای افشای دارایی، افشای بدهی، تفسیر اطلاعات ارائه شده، اظهارنظر در رابطه با فاکتورهای محیط قانونی و اقتصادی و گزارش تداوم فعالیت بر شکست کسب و کار مثبت و معنادار و متغیرهای افشای درآمد و هزینه، افشای زیان انباشته، تفسیر سرمایه در گردش، تفسیر وضعیت آینده‌ی شرکت، تفسیر درباره‌ی مدیریت یا برنامه‌های رفاهی و پیگیری‌های شرکت برای دادرسی اعلام ورشکستگی بر شکست کسب و کار منفی و معنادار می‌باشد. احتمال آماره‌ی Z برای ضریب ثابت متغیر درجه ثبات سیاسی بر فرار مالیاتی بیش‌تر از ۰.۵٪ است. لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. بنابراین با اطمینان ۰.۹۵٪ این متغیر در مدل بی معنی می‌باشد. ضریب تعیین مک فادن، قدرت توضیح‌دهندگی متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد که قادر است به میزان ۰.۶۶٪ تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهد. برای چنین مدل‌هایی مقدار قابل قبولی می‌باشد. از یکی از آزمون‌هایی که برای خوبی برازش مدل‌های انتخاب باینری استفاده می‌شود، آزمون هاسمر-لمشو است. در این آزمون معناداری کلی ضرایب رگرسیون از طریق مقایسه مقدار پیش‌بینی شده و واقعی متغیر وابسته در گروه‌های مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد. اگر اختلاف بین مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده متغیر وابسته زیاد باشد نشانگر برازش ضعیف مدل است. برای اجرای آزمون هاسمر-لمشو در نرم افزار ایویوز پس از تخمین مدل‌های انتخاب گسسته به روش لاجیت برای بررسی خوبی برازش در اختیار قرار می‌دهد. این آزمون بر اساس تفاوت مقدار واقعی و پیش‌بینی شده متغیر وابسته در گروه‌های مختلف هستند و تنها در نحوه‌ی تعیین گروه‌ها تفاوت دارند. در اینجا مقدار احتمال هاسمر و لمشو بیش‌تر از ۰.۵٪ است و نشان می‌دهد مدل این آماره انطباق بیشتری با مشاهدات واقعی دارد. بنابراین نتیجه‌ی هاسمر-لمشو نشان می‌دهد که فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس بر پیش‌بینی شکست کسب و کار تأثیرگذار است. احتمال آماره‌ی LR بیانگر این است که کل الگو از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد و مقدار بالای آماره‌ی (LR) بیانگر این مطلب است که رابطه‌ی قوی میان متغیرها در این الگو وجود دارد. با توجه به فرضیه، از آنجایی که ضریب برآوردی متغیرهای افشای دارایی، افشای بدهی، تفسیر اطلاعات ارائه شده، اظهارنظر در رابطه با فاکتورهای محیط قانونی و اقتصادی و گزارش تداوم فعالیت بر شکست کسب و کار مثبت و معنادار و متغیرهای افشای درآمد و هزینه، افشای زیان انباشته، تفسیر سرمایه‌ی در گردش، تفسیر وضعیت آینده‌ی شرکت، تفسیر درباره‌ی مدیریت یا برنامه‌های رفاهی و پیگیری‌های شرکت برای دادرسی اعلام ورشکستگی بر شکست کسب و کار منفی و معنادار می‌باشد. بنابراین فرض H_۱ رد می‌شود. یعنی محتوای افشائیات گزارش حسابرس

بر شکست کسب و کار تأثیرگذار است. فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس بر پیش‌بینی شکست کسب و کار تأثیرگذار است.

۲-۶- آزمون فرضیه‌ی دوم

فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس بر پیش‌بینی شکست کسب و کار تأثیرگذار است.

مدل آلتمن

در این قسمت مدل ارائه شده‌ی Z آلتمن که پیش‌تر در پیشینه‌ی تحقیق توضیح داده شد، بدون تغییر روش تحلیلی رگرسیون چندگانه و متغیرهای مستقل در مدل ارائه شده توسط آلتمن به شرح زیر و با استفاده از اطلاعات مالی شرکت‌ها برای سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ مورد آزمون و تحلیل قرار گرفت:

$$Z' = 0.717 X_1 + 0.847 X_2 + 3.107 X_3 + 0.420 X_4 + 0.998 X_5$$

Z' : شاخص کل

متغیرهای مستقل تحقیق:

X_1 : سرمایه در گردش به کل دارایی

X_2 : سود انباشته به کل دارایی

X_3 : درآمد قبل از بهره و مالیات به کل دارایی

X_4 : ارزش دفتری سهام به ارزش دفتری بدهی

X_5 : کل فروش به کل دارایی

در صورتی که با وارد نمودن مقادیر متغیرهای مستقل فوق برای هریک از نمونه‌های ورشکسته و سالم، مقدار شاخص کلی به دست آمده بزرگ‌تر از $2/9$ باشد، آن شرکت به عنوان سالم و در صورتی که کم‌تر از $1/23$ باشد، به عنوان ورشکسته و بینابین دو عدد منطقه‌ی بحرانی تلقی می‌گردد. خلاصه نتیجه‌ی آزمون فوق بشرح جدول زیر است:

جدول (۳) نتایج آزمون مدل اولیه آلتمن با داده‌های سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸

دقت پیش‌بینی		نتایج طبقه بندی نمونه‌ها براساس مدل Z' آلتمن			تعداد نمونه‌های آزمون برحسب سال شرکت		
درصد	تعداد	منطقه بحرانی	ورشکسته	سالم	مجموع	ورشکسته	سالم
۴۶/۱۰	۴۲۶	۴۷۸	۱۸۲	۲۶۴	۹۲۴	۷۱۹	۲۰۵

همان‌طور که در جدول ۳ نشان داده شده است مدل Z' آلتمن ارائه شده در سال ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ بدون تغییر ضرایب، نسبت‌های مالی و متغیرهای مستقل استفاده شده در پژوهش اولیه‌ی وی، می‌تواند ورشکستگی شرکت‌ها را با دقت ۴۶/۱۰ پیش‌بینی نماید. لازم به توضیح است که عدم تصمیم‌گیری نمونه‌های مورد بررسی، به دلیل نبود اطلاعات

بیشتر در مورد وضعیت آتی شرکت‌ها و همبستگی نسبی پایین موضوع ورشکستگی شرکت‌ها با انحلال و خروج آن‌ها از فهرست شرکت‌های بورسی، تفسیر نشده و نتیجه گیری فوق صرفاً براساس پیش‌بینی‌های صریح به‌دست آمده در مورد سالم یا ورشکسته بودن نمونه مورد بررسی و مطابقت آن با واقعیت بوده است.

جدول (۴) خلاصه یافته‌های حاصل از بررسی ارتباط بین متغیرهای پژوهش

تأیید فرضیه	معناداری سطح	آماره Z	رگرسیون	رگرسیون	تفسیر	آزمون روابط بین متغیرها	تأیید فرضیه
تأیید فرضیه	۰/۰۲۹۹	۲/۱۷۰۸	۰/۲۵۱۲	۰/۶۶	۰/۸۴	محتوای افشائیات گزارش حسابرس بر شکست کسب و کار تأثیرگذار است	فرضیه ۱
	۰/۰۰۷۰	۲/۶۹۷۴	۰/۲۸۸۵				
	۰/۰۴۰۷	-۲/۰۴۶۴	-۰/۲۵۵۶				
	۰/۰۲۸۶	-۲/۱۸۸۹	-۰/۲۳۷۲				
	۰/۰۰۲۶	۳/۰۰۹۶	۰/۳۷۸۱				
	۰/۰۴۲۲	-۲/۰۳۱۱	-۰/۲۸۱۰				
	۰/۰۳۵۰	-۲/۱۰۸۴	-۰/۲۶۶۶				
	۰/۰۱۶۰	۲/۴۰۹۶	۰/۳۰۰۳				
	۰/۰۴۷۴	-۱/۹۸۲۸	-۰/۲۱۳۴				
	۰/۰۰۰۴	۳/۵۷۳۸	۲/۲۵۹۹				
۰/۰۳۵۸	-۲/۰۹۹۷	-۱/۴۳۵۲					
تأیید فرضیه	۴۶/۱۰	۴۲۶	دقت پیش‌بینی		فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس بر پیش‌بینی شکست کسب و کار تأثیرگذار است	فرضیه ۲	

۷- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در آزمون فرضیه‌ی اول، با توجه به آزمون‌ها و تحلیل‌هایی که از راه رگرسیون و همبستگی انجام شد، نتایج نشان داد که محتوای افشائیات گزارش حسابرس مشتمل بر افشای دارایی، افشای بدهی، افشای درآمد و هزینه، افشای زیان انباشته، تفسیر اطلاعات ارائه شده، تفسیر سرمایه در گردش، تفسیر وضعیت آینده‌ی شرکت، اظهارنظر در رابطه با فاکتورهای محیط قانونی و اقتصادی، تفسیر درباره‌ی مدیریت یا برنامه‌های رفاهی، گزارش تداوم فعالیت و پیگیری‌های شرکت برای دادرسی اعلام ورشکستگی بر شکست کسب و کار تأثیر معنادار دارند و با توجه به ضرایب معنادار محتوای افشائیات گزارش حسابرس، وجود رابطه‌ی معنادار بین محتوای افشائیات گزارش حسابرس با شکست کسب و کار استنتاج می‌شود. به نظر می‌رسد مسائل مطرح شده در گزارش‌های حساب‌رسان، یک بعد کلیدی در توضیح علل شکست شرکت‌ها باشد. بنابراین گزارش حسابرسی به عنوان یک مکانیزم برای حساب‌رسان برای بیان ریسک‌ها خطرات مرتبط با شکست یک کسب و کار به تمام

طرف‌های خارجی قلمداد می‌شود. لذا دلایل ناشی از شکست و تقلب شرکت‌ها را می‌توان در این گونه گزارشات جست‌وجو کرد. کاسترلا و همکاران (۱۹۹۹) این نظریه را مطرح کرده‌اند که حسابرسان نظرات معتبر و قابل اعتمادی برای شرکت‌های در معرض ورشکستگی زودهنگام منتشر می‌کنند که از لحاظ مالی دچار بحراند و نشانه‌های بحران زادی نشان می‌دهند. به دنبال این استدلال، منطقی است باور داشت که شاخص‌های علل شکست کسب و کارها و احتمال تقلب بیش‌تر باید در گزارشات حسابرسی شرکت‌های شکست خورده و یا نزدیک به ورشکستگی که هزینه زیاد و سودآوری کمی دارند، دیده شود. در این راستا نورا و همکاران (۲۰۱۹) نشان دادند که افشائیات در گزارش حسابرس بر شکست کسب و کار تأثیرگذار است. در ایران نیز شورورزی و همکاران (۱۳۹۰) نشان دادند که متغیرهای مالی به صورت توأم و اظهارنظر حسابرس مستقل، هر دو توانایی پیش‌بینی ورشکستگی در دوره‌ی مالی آتی را دارند اما اظهارنظر حسابرس مستقل دارای برتری معناداری نسبت به متغیرهای مالی بود. بختیاری و همکاران (۱۳۹۰)، عباسی (۱۳۹۵) و پورطبرستانی و همکاران (۱۳۹۸) نیز نشان دادند که اظهارنظر حسابرس مستقل و متغیرهای مالی قادر به پیش‌بینی ورشکستگی می‌باشند که با نتایج پژوهش حاضر در یک راستا می‌باشد. البته این نکته نیز گفتنی است که مقایسه‌ی نتایج پژوهش‌های انجام شده در مکان‌ها و زمان‌های مختلف، از سوی افراد مختلف، هر چند ممکن است از جنبه‌ی علمی چندان مناسب به نظر نرسد اما از جنبه‌ی بیان سیر تکامل تدریجی پژوهش‌های انجام گرفته در حیطه‌ی موضوعی خاص حائز اهمیت است. نتایج پژوهش‌های انجام شده در مکان‌ها و زمان‌های مختلف به دست افراد مختلف، ناگزیر متأثر از شرایط مختلفی است و همخوانی یا ناهمخوانی نتایج پژوهش‌های با موضوع مشابه نمی‌تواند این شرایط متفاوت را نادیده انگارد.

در آزمون فرضیه‌ی دوم، با توجه به آزمون‌ها و تحلیل‌هایی که از راه رگرسیون و همبستگی انجام شد، به این نتیجه رسیدیم که می‌توان با استفاده از فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس، مدل مناسبی برای پیش‌بینی شکست کسب و کار شرکت‌های ورشکسته در بورس اوراق بهادار تهران تعریف نمود. لذا با استفاده از مدل مزبور، وضعیت مالی شرکت‌ها و همچنین موضوع تداوم فعالیت آن‌ها را می‌توان بررسی نمود و در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی از آن‌ها استفاده کرد. بنابراین فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس می‌تواند فرصتی برای شناسایی شرکت‌های با احتمال بالای شکست کسب و کار باشد. این گونه استدلال می‌شود که گزارش فاکتورهای مالی شرکت بستگی به قضاوت‌های ذهنی در برآورد دارند. بنابراین به این دلیل که قضاوت‌های ذهنی در تعیین ارزش این حساب‌ها دخیل است، مدیریت می‌تواند آن‌ها را به عنوان ابزاری برای دستکاری صورت‌های مالی استفاده کند. همان‌طور که قبلاً ذکر شد، فرض می‌شود که حسابرسان باید در هنگام اظهارنظر در مورد یک موضوع، خطرات مربوط به قابلیت حیات و بقای شرکت و هرگونه عدم اطمینان دیگر که در صورت‌های مالی شرکت‌ها کشف شده است را افشا کنند. بنابراین همه‌ی انواع علل شکست کسب و کارها باید در گزارشات ذکر شود، صرف نظر از این که آیا آن‌ها مربوط به عوامل خارجی

هستند، مانند اثرات قانونی، رویدادهای اقتصادی محیطی یا برنامه‌های انسانی یا شرایط داخلی مانند پرداخت بدهی‌های شرکت‌ها یا وجود زیان‌های تکراری از دوره‌های گذشته در شرکت و ... بنابراین در محتوای گزارشات حسابرسی باید احتمال شکست کسب و کارها و علل این وضعیت ذکر شود. در این راستا کاسریو و همکاران (۲۰۱۴) نشان دادند که اظهارنظر حسابرسی در پیش‌بینی ورشکستگی قابلیت اتکا می‌باشد. نتایج پژوهش مانز ایزکوردو و همکاران (۲۰۱۷) نیز حاکی از مفید بودن گزارش حسابرس در پیش‌بینی خطر رفتاری مالی است که در راستای نتایج پژوهش حاضر می‌باشد.

با توجه به نتایج حاصل از بررسی فرضیه‌ی اول، محتوای افشائیات گزارش حسابرس بر شکست کسب و کار تأثیرگذار است. با توجه به اهمیت موضوع و یافته‌های پژوهش که به آن‌ها اشاره شد، پیشنهاد می‌گردد استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی و نهادهای ناظر بر آن‌ها همانند حسابرسان داخلی و مستقل و بازرسان، این مسأله را مد نظر قرار دهند که فاکتورهای مالی نظیر افشای دارایی، افشای بدهی، افشای درآمد و هزینه؛ افشای زیان انباشته تفسیر اطلاعات ارائه شده تفسیر سرمایه در گردش تفسیر وضعیت آینده‌ی شرکت اظهارنظر در رابطه با فاکتورهای محیط قانونی و اقتصادی تفسیر درباره‌ی مدیریت یا برنامه‌های رفاهی گزارش تداوم فعالیت و پیگیری‌های شرکت برای دادرسی اعلام ورشکستگی، می‌توانند به عنوان هشدار برای وجود احتمال افزایش ورشکستگی شرکت باشند. بر این اساس، مدل نهایی این پژوهش می‌تواند از طریق قابلیت ارزیابی و سنجش خطر صورت‌های مالی تحریف شده به پیش‌بینی احتمال شکست کسب و کار بپردازد و به گروه‌های ناظر، تأییدکننده و استفاده‌کننده‌ی صورت‌های مالی ارائه خدمت کند اما نظرات تمامی گروه‌های ذی‌نفع را به این موضوع معطوف می‌دارد که اظهارنظر بر مبنای استناد به این مدل صرفاً یک هشدار برای مخاطرات محتمل است و لزوماً به معنای وقوع ورشکستگی قطعی نمی‌باشد.

با توجه به نتایج حاصل از بررسی فرضیه‌ی دوم، فاکتورهای داخلی و خارجی مرتبط با افشائیات گزارش حسابرس بر پیش‌بینی شکست کسب و کار تأثیرگذار است. نتایج این پژوهش، مشوقی هستند برای اینکه بتوان به پژوهش‌های پیش‌تری جهت طراحی مدلی قابل اعتماد برای ارزیابی احتمال شکست کسب و کار واحدهای اقتصادی در ایران اقدام نمود. استفاده از نتایج این پژوهش می‌تواند به حسابرسان اعم از حسابداران رسمی و حسابرسان داخلی و دولت و نهادهای ذی‌ربط دولتی، سرمایه‌گذاران نهادی و اقلیت، بورس اوراق بهادار، تحلیلگران اقتصادی، مؤسسات مالی و بانک‌ها کمک نماید. بر این اساس به سرمایه‌گذاران، حسابرسان، برنامه‌ریزان و سایر گروه‌های ذی‌نفع پیشنهاد می‌شود برای ارزیابی به موقع مخاطرات و پیش‌بینی شکست کسب و کار بهتر است از اطلاعات افشا شده در گزارش حسابرس معرفی شده در این پژوهش کمک بگیرند.

منابع

ابراهیم پورمبیدی، محمد کاظم؛ محمدی، پیمان. (۱۳۹۸). مفهوم ورشکستگی و روش‌های پیش‌بینی آن، دومین کنفرانس اقتصاد، مدیریت و حسابداری، شیروان، مؤسسه پژوهشی رهجویان پایا شهر اترک.

اکبری، سپیده؛ حاجیها، زهره. (۱۳۹۵). رابطه ریسک ورشکستگی مالی و اظهارنظر حسابرس در مورد ابهام در تداوم فعالیت، ششمین کنفرانس ملی و چهارمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت، تهران، شرکت خدمات برتر.

امانی، علی؛ دوانی، غلامحسین. (۱۳۸۹). خدمات حسابرسی، حق‌الزحمه‌ی حسابرسی و رتبه بندی حسابرسان، حسابدار رسمی، ۴(۱)، ۳۲-۴۱.

ایزدی نیا، ناصر؛ منصور فر، غلامرضا؛ رشیدی خزایی، موسی. (۱۳۹۴). درماندگی مالی به عنوان عاملی برای وقوع مدیریت سود، راهبرد مدیریت مالی، مقاله ۲، ۱(۳)، ۲۵-۴۷.

آذری، واحد؛ مرادزاده فر، مهدی؛ روحی، علی. (۱۳۹۲). تأثیر درماندگی مالی بر کیفیت اقلام تعهدی، فصلنامه حسابداری مالی، ۱۸(۵)، ۱۰۳-۱۲۹.

آزموده، مصطفی. (۱۳۹۴). برآورد مدل آلتمن در ایران و محاسبه ضریب ورشکستگی شرکت‌های حاضر در بورس، پایاننامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.

آقایابی علی؛ سهرابی محمد. (۱۳۹۰). بررسی ارتباط بین اتکای حسابرسان مستقل و عملکرد حسابرسان داخلی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.

بختیاری، مسعود؛ زنده دل، احمد؛ اسماعیل‌زاده باغ سیاهی، مهدی. (۱۳۹۰). مقایسه‌ی اظهارنظر حسابرسان مستقل و متغیرهای مالی در پیش‌بینی ورشکستگی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۸(۶۵)، ۶۳-۷۸.

پور طبرستانی، علی؛ داداشی، ایمان؛ زارع بهنمیری، محمد جواد. (۱۳۹۸). محتوی اطلاعاتی گزارش حسابرسی در پیش‌بینی ورشکستگی. تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ۱۱(۴۴)، ۱۷۵-۱۹۴.

پوررضایی، نوشین؛ عسکرزاده، غلامرضا. (۱۳۹۸). واکنش سرمایه‌گذاران بازار سهام به اعلام گزارش حسابرسی تداوم فعالیت و ورشکستگی، اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، تجارت جهانی، اقتصاد، دارایی و علوم اجتماعی، تهران، شرکت همایش آروین البرز.

پورطبرستانی، علی؛ داداشی، ایمان؛ زارع بهنمیری، محمد جواد. (۱۳۹۸). کمی‌سازی گزارش حسابرسان مستقل با رویکرد فازی و بررسی توان پیش‌بینی ورشکستگی گزارشات کمی شده در مقایسه با نوع گزارش حسابرسی. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۸(۳۱)، ۱۶۹-۱۸۴.

جلالی، زهرا. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر اطلاعات افشا شده در گزارش حسابرسان بر احتمال گزارش مالی متقلبانه، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حسابرسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دولت آباد.

حاجیها، زهره؛ ابراهیمی، محمدرضا. (۱۳۹۵). بهبود در اظهارنظر حسابرس و اثرات آن بر تغییرات قیمت و حجم معاملات سهام، مقاله ۴، ۹(۸)، ۶۱-۸۲.

سلیمی، سمیه. (۱۳۹۵). ارزیابی گزارش حسابرسی مبنی بر تداوم فعالیت بین سازمان حسابرسی ومؤسسات حسابرسی، کنفرانس جامع علوم مدیریت و حسابداری، تهران، دبیرخانه کنفرانس جامع علوم مدیریت و حسابداری.

شورورزی، محمدرضا؛ زنده دل، احمد؛ اسماعیل‌زاده باغ سیاهی، مهدی. (۱۳۹۰). مقایسه اظهارنظر حسابرسان مستقل و متغیرهای مالی در پیش‌بینی ورشکستگی، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی،

پاییز، ۱۱)، از صفحه ۶۳ تا صفحه ۷۸.

عادل، امیدعلی؛ سپهوند، زهرا. (۱۳۹۸). بررسی شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر ورشکستگی بانک‌ها، چهارمین کنفرانس ملی در مدیریت، حسابداری و اقتصاد با تأکید بر بازاریابی منطقه‌ای و جهانی، تهران - دانشگاه شهید بهشتی، دبیرخانه دائمی کنفرانس.

عباسی، علیرضا. (۱۳۹۵). نقش قابلیت اتکاء گزارش حسابرسی در پیش‌بینی ورشکستگی شرکت‌های مشمول ماده ۱۴۱ (اصلاحیه قانون تجارت) در بورس اوراق بهادار تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری، دانشکده مدیریت و حسابداری.

قدرتی، امیررضا. (۱۳۹۹). بررسی رابطه بین رفع بند(های) تعدیل گزارش حسابرس با عملکرد مالی شرکت، کنفرانس پژوهش‌های کاربردی در مهندسی صنایع، مدیریت و حسابداری، کرج، شرکت علم پویان سرمد.

منصورفر، غلامرضا؛ پیری، پرویز؛ علیخانی، زهرا؛ اسدی، مریم. (۱۳۹۷). پیش‌بینی درماندگی مالی با توجه به اثرات بندهای تعدیلی گزارش حسابرس مستقل، شانزدهمین همایش ملی حسابداری ایران، اصفهان، دانشگاه اصفهان.

نون‌نهل نهر؛ علی اکبر؛ لیثی، علیرضا. (۱۳۹۹). پیامدهای ناخواسته‌ی نحوه افشای موارد ابهام شرکت‌ها در گزارش‌های مدیران و حسابرسان مستقل بر قضاوت‌های سرمایه‌گذاران غیرحرفه‌ای، دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت امور مالی، تجارت، بانک، اقتصاد و حسابداری، مونیخ-آلمان، شرکت همایش آروین البرز.

Abbasi, A. R. (2016). The role of the reliability of the audit report in predicting the bankruptcy of companies covered by Article 141 (Amendment of the Commercial Code) in the Tehran Stock Exchange. Master Thesis, Ministry of Science, Research and Technology, School of Management and Accounting. (In Persian)

Adeli, O. A. & Sepahvand, Z. (2019). Investigating the identification and prioritization of factors affecting the bankruptcy of banks. Fourth National Conference on Management, Accounting and Economics with Emphasis on Regional and Global Marketing, Tehran, Shahid Beheshti University, Permanent Secretariat of the Conference. (In Persian)

Aghaei, A. & Sohrabi, M. (2011). A study of the relationship between the reliance of independent auditors and the performance of internal auditors. Master Thesis, Islamic Azad University, Arak Branch. (In Persian)

Akbari, S. & Hajilha, Z. (2016). Relationship between Financial Bankruptcy Risk and Auditor's Opinion on Ambiguity in Continuity of Activity. Sixth National Conference and Fourth International Conference on Accounting and Management, Tehran, Khadamate Bartar Company. (In Persian)

Altman, E. I, Iwanicz-Drozowska, M., Laitinen, E. K. Suvas, A. (2017). *Financial distress prediction in an international context: A review and empirical analysis of Altman's Z-Score model*. Journal of International Financial Management and Accounting, 28(2), 131-171.

Amani, A. & Davani, G. H. (2010). Auditing services, auditing fees and auditor ratings. Journal of Certified Public Accountant, 4(1): 32-41. (In Persian)

Asquith, P, Gertner, R. Scharfstein, D. (1994). *Anatomy of financial distress: An examination*

of junk-bond issuers. Quarterly Journal of Economics, 109(3), 1189-1222.

Azari, V., Moradzadehfard, M. & Roohi, A. (2013). The effect of financial distress on the quality of accruals. *Financial Advocacy Quarterly*, 18 (5): 103-129. (In Persian)

Azmoudeh, M. (2015). Estimation of Altman model in Iran and calculation of bankruptcy ratio of companies listed on the stock exchange. Master Thesis, Islamic Azad University, Arak Branch. (In Persian)

Bakhtiari, M., Zendedel, A. & Ismailzadeh Bagh Siyahi, M. (2011). Comparison of independent auditors' comments and financial variables in bankruptcy forecasting. *Journal of Accounting and Auditing Reviews*, 18(65): 63-78. (In Persian)

Barker, C. (2018). *Audit Effectiveness Prior to Bankruptcy*. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 4(3), 1-15.

Blay, A. D. (2005). *Independence threats, litigation risk, and the auditor's decision process*. *Contemporary Accounting Research*, 22(4), 759-789.

Carson, E. Fargher, N.L., Zhang, Y.(2016). *Trends in Auditor Reporting in Australia: A Synthesis and Opportunities for Research*. *Australian Accounting Review*, 26(3), 226 -242.

Carter, R, Van Auken, H. (2006). *Small firm bankruptcy*. *Journal of Small Business Management*, 44(4), 493-512.

Caserio, C., Panaro, D., Trucco, S. (2014). *A Statistical Analysis of Reliability of Audit Opinions as Bankruptcy Predictors*. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 10(9), 917- 931.

Casterella, J. R., Lewis, B. L., Walker, P. L. (1999). *Why do bankrupt companies receive unmodified opinions?* *Research in Accounting Regulation*, 13, 169-177.

Ebrahim Pourmeibodi, M. K. & Mohammadi, P. (2019). The concept of bankruptcy and its prediction methods. The Second Conference on Economics, Management and Accounting, Shirvan, Rahjooyane Paya Research Institute, Atrak. (In Persian)

Feldmann, D. A, Read, W. J. (2013). *Going concern audit opinions for bankrupt companies – impact of credit rating*. *Managerial Auditing Journal*, 28(4), 345-363.

Gallizo, J. L., Saladrigues, R. (2016) *An analysis of determinants of going concern audit opinion: Evidence from Spain stock exchange*. *Intangible Capital*, 12(1), 1-16.

Ghodrati, A. R. (2020). Investigating the relationship between removing the paragraph (s) of the auditor's report and the financial performance of the company. Conference on Applied Research in Industrial Engineering, Management and Accounting, Karaj, Elam Pouyan Sarmad Company. (In Persian)

Gilbert, L.R., Menon, K., Schwartz, K.B. (1990). *Predicting bankruptcy for firms in financial distress*. *Journal of Business Finance and Accounting*, 17(1), 161-171.

Hajiha, Z. & Ebrahimi, M. R. (2016). Improvements in the auditor's comments and their effects on changes in stock price and trading volume. Article 4, 9(8): 61-82. (In Persian)

Hopwood, W. McKeown, J, Mutchler, J. (1989). *A test of the incremental explanatory power of opinions qualified for consistency and uncertainty*. *The Accounting Review*, 64(1), 28-48.

Hopwood, W. McKeown, J, Mutchler, J. (1994). *A reexamination of auditor versus model accuracy within the context of the going-concern opinion decision*. *Contemporary Accounting Research*, 10(2), 409-431.

International Auditing . Assurance Standards Board. (2018). *Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements*. New York, NY: IAASB.

Izadinia, N., Mansourfar, G. & Rashidi Khazaei, M. (2015). Financial distress as a factor

for the occurrence of profit management. *Journal of Financial Management Strategy*, Article 2, 1(3): 25-47. (In Persian)

Jalali, Z. (2019). Investigating the effect of the information disclosed in the auditor's report on the likelihood of fraudulent financial reporting. Master Thesis in Auditing, Islamic Azad University, Dolatabad Branch. (In Persian)

Kevin C. K. Lam, K. S. Kwong, Victor K. L. Leung. (2001). *a stress test of the effects of bankruptcy risk, accounting quality and corporate governance on audit fees: evidence from hong kong during the asian financial crisis*. The Chinese University of Hong Kong.

Kingsley Opoku Appiah, Chizema Amon, (2017) *Board audit committee and corporate insolvency*, *Journal of Applied Accounting Research*, Vol. 18 Issue: 3, pp.298-316.

Laitinen, E. K. Laitinen, T. (2009). *Effect of accruals on financial, non-financial, and audit information in payment default prediction*. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, 5(4), 353–383.

Laitinen, E. K. Lukason, O. (2014). *Do firm failure processes differ across countries: Evidence from Finland and Estonia*. *Journal of Business Economics and Management*, 15(5), 810–832.

Lennox, C. S. (1999). *The accuracy and incremental information content of audit reports in predicting bankruptcy*. *Journal of Business Finance and Accounting*, 26(5), 757–778.

Lukason, O. (2016). *Characteristics of firm failure processes in an international context*. PhD dissertation Estonia: Tartu University.

Mansourfar, G. R., Piri, P., Alikhani, Z. & Asadi, M. (2018). Predicting financial distress according to the effects of the independent auditor's report adjustment clauses. 16th National Accounting Conference of Iran, Isfahan, University of Isfahan. (In Persian)

McKee, T. E. (2003). *Rough sets bankruptcy prediction models versus auditor signaling rates*. *Journal of Forecasting*, 22(8), 569–586

Mellahi, K. Wilkinson, A. (2004). *Organizational failure: A critique of recent research and a proposed integrative framework*. *International Journal of Management Reviews*, 5(1), 21–41.

Muñoz-Izquierdo N., Camacho-Miñano M. M, Pascual-Ezama D. (2017). *The content of the audit report in the year prior to bankruptcy filing. Empirical evidence from Spain*. *Spanish Journal of Finance and Accounting*, 46(1), 92–126.

Nora Muñoz-Izquierdo, María Jesús Segovia-Vargasb, María-del-Mar Camacho-Miñano. (2019). *Explaining the causes of business failure using audit report disclosures*. *Journal of Business Research*, Volume 98, May 2019, Pages 403-414.

Nunahalnahr, A. A. & Leisi, A. R. (2020). Unintended consequences of how companies' ambiguities are disclosed in the reports of managers and independent auditors on the judgments of non-professional investors. 2nd International Conference on Financial Management, Trade, Banking, Economics and Accounting, Munich, Germany, Arvin Alborz Conference Company. (In Persian)

Opler, T. Titman, S. (1994). *Financial distress and corporate performance*. *The Journal of Finance*, 49(3), 1015-1040.

Pedrosa, M. A, López-Corrales, F. (2018). *Auditors' response to the global financial crisis: Evidence from Spanish non-listed companies*. *Spanish Journal of Finance and Accounting*, 1–32.

Poor Tabarestani, A., Dadashi, I. & Zare Bahnemiri, M. J. (2019). Information Content of

audit report in bankruptcy forecast. *Journal of Accounting and Auditing Research*, 11 (44): 175-194. (In Persian)

Poor Tabarestani, A., Dadashi, I. & Zare Bahnemiri, M. J. (2019). Quantifying the reports of independent auditors with a fuzzy approach and examining the ability to predict the bankruptcy of quantified reports compared to the type of audit report. *Journal of Knowledge of Management Accounting and Auditing*, 8(31): 169-184. (In Persian)

Pourrezaei, N. & Askarzadeh, G. (2019). The reaction of stock market investors to the announcement of the audit report on the continuation of activity and bankruptcy. *The First International Conference on Management, World Trade, Economics, Finance and Social Sciences*, Tehran, Arvin Alborz Conference Company. (In Persian)

Salimi, S. (2016). Evaluating the audit report on the continuity of activities between the audit organization and the audit firms. *Comprehensive Conference on Management and Accounting Sciences*, Tehran, Secretariat of the Comprehensive Conference on Management and Accounting Sciences. (In Persian)

Shilo, L, A, , Jacobi, (2010). *Predicting Bankruptcy : Evidence from Israel* ,International Journal of business and Management. Vol 5 , No 4 , pp 131-141.

Shoorvarzi, M. R., Zendedel, A. & Ismailzadeh Bagh Siyahi, M. (2011). Comparison of independent auditors' comments and financial variables in bankruptcy forecasting. *Journal of Accounting and Auditing Reviews*, Fall, 1 (1): 63-78. (In Persian)

Van Peurse, K. Chan, Y. C. (2014). *Forecasting New Zealand corporate failures 2001- 10: Opportunity lost?* *Australian Accounting Review*, 24(3), 276-288.

Yuliyani, N.M.A .Erawati, N.M.A . (2017). *Pengaruh financial distress, profitabilitas, leverage dan likuiditas pada opini audit going concern*. *E-Jurnal Akuntansi Universitas Udayana*, 19(2), 1490 -1520.

Zhehao Jia, Yukun Shi, Cheng Yan , Meryem Duygun (2020) *Bankruptcy prediction with financial systemic risk*, *The European Journal of Finance*, 26:7-8.

